

TARİH OKUYAN ŞAŞIRMAZ SAYI 155 | ŞUBAT 2025 | FİYATI 100 TL | KKTC 130 TL | AVRUPA 15 €

Derin Tarih

DT

SAMIHA AYVERDİ'NİN
GÖZÜNDEN
TEK PARTİ DÖNEMİ

ÇATIŞMALARIN ODAĞINDA

Hipokrat'tan Bugüne Hekim Yeminleri

**Enver
Beşinci**

Araştırmacı
Koleksiyoner

24

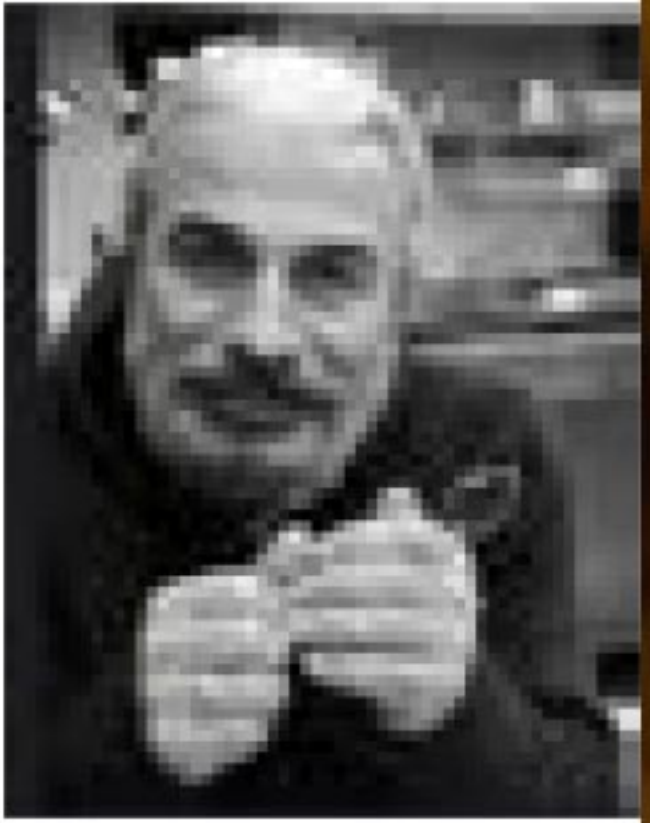
Derin
Tarih
Şubat
2025

DT

Hipokrat'tan Bugüne Hekim Yeminleri

İslâm'dan önceki dönemde ilk tıp tahsili ve tıbbî çalışmalar manastırlarda başlamış; İslâm'dan sonra halifeler, eşleri, vezirler ve emirler başta olmak üzere önde gelen kimseler tarafından vakıf statüsünde çok sayıda şifahane/televî mekânı inşa edilmiştir. Mezopotamya'dan Çin'e, Bizans'tan Antik Yunan'a tıbbın dinî esaslara dayandığı tıp mabetleri ve rahip-hekimler tarafında icra edilen sağlık hizmetleri...

24

Derin
Tarih
Şubat
2025

**Enver
Beşinci**

Araştırmacı
Koleksiyoner

Tarih boyunca hekimler, mesleklerini icra ettikleri toplumlarda belirli değerler ve ahlâkî kurallara bağlı kalmışlardır. Hekim yeminleri ise bunu teminat altına alan en önemli unsurlardandır. Biz de bu yazıda başta Hipokrat'ınki olmak üzere çeşitli hekim yeminlerine yakından bakacağız.

Hekimlerin meslekî uygulamalarında uyması gereken ahlâkî, sosyal ve hukukî kuralları içeren ilk düzenlemeler bundan 5 bin yıl öncesine, Eski Mısır'daki Hammurabi Kanunları'na kadar uzanmaktadır. Hammurabi Kanunları'nda hekimlerin hastadan alacağı ücretin yanında tıbbî müdahale sebebiyle zarar gören hastaya ödenecek tazminat ve uygulanacak cezalar belirlenmiştir. Aslında kadim dönemden itibaren, aynı zamanda birer filozof olan hekimler tıp uygulamaları ve yazdıkları eserlerde belli ahlâkî ilkelere yer vermişlerdir. Daha sonra hekimlik mesleğinin kurucusu sayılan Hipokrat, bunun çerçevesini geliştirerek günümüze "Hekimlik Ahlâk İlkeleri" olarak gelen metni ortaya çıkarmıştır. Bugün tıp etiği adı altında kullanılan kavramlar ilk kez bu ahlâk ilkelerini içeren mezkûr yeminde dile getirilmiş, bu metin tıp etiği ve tıbbî deontoloji için de yararlanılan temel bir kaynak olmuştur. Antik Yunanca olarak elimize ulaşan bugünkü Hipokrat metninin gerçek yazarı ve yazım tarihinin kesin olarak bilinmediği de söylenmiştir. Yine de, metnin Samoslu Pythagoras ve öğrencilerine yani Hipokrat'tan bir kuşak öncesine ait olabileceği öne sürülmüşse de, M.Ö. 4. yüzyılda Hipokrat tarafından yazıldığı genel kabul görmüştür. Bunun yanında, Antik Çağ'ın ünlü hekimlerinden Galenos da bu ilkeler üzerinde çokça çalışma yaparak ilavelerde bulunmuştur.

Hipokrat ve yemini

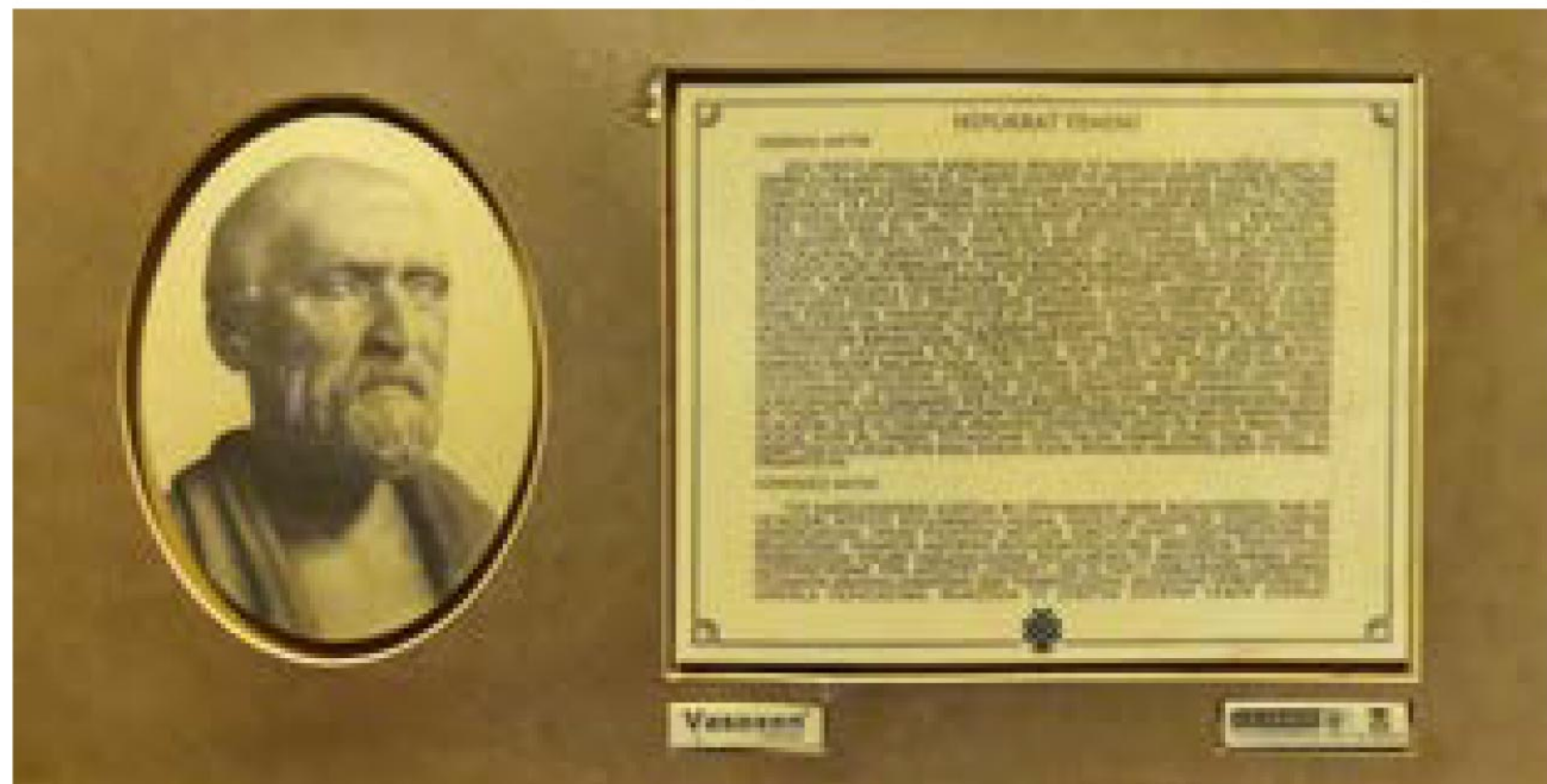
Anlatıldığına göre Hipokrat, Hz. İsa'dan beş asır önce 460'ta Anadolu'dan sekiz mil uzakta, Dor medeniyetinin hüküm sürdüğü Ege adası olan İstanköy'de (Kos) dünyaya gelmiştir. Kimi biyografik bilgilere göre Hipokrat, Yunan mitolojisinde "tıbbın ve sağlığın tanrısı" olarak kabul edilen Asklepios'un 19. veya 17. kuşaktan, anne tarafından da ünlü kahraman Herakles'in 20. kuşaktan erkek torunudur. Asklepios, oğulları Podaleiros ve Machaon'la devam eden hekimlik soyunu temsil etmektedir. İşte Hipokrat da bunun devamından gelen soylu bir hekim ailesinin mensubudur. İlk hekimlik bilgilerini de hekim olan babası Heraklides ile Selymbrialı (Silivri) hekim Herodikos'tan almıştır.

Babadan oğula aktarılan hekimlik/ tıp bilgisi, hekim adaylarından bazı teminatlar alınmadan aile dışındaki kişilere öğretilmezdi. Bu nedenle teminatların, verilecek sözlerin neler olduğu konusu, Hipokrat Yemini'nin başlangıç bölümünde yer almıştır. Yalnız bu yemin, Asklepiades ailesine mensup olanlar tarafından kullanılmazdı. Çünkü onlar için babanın oğluna hekimliği

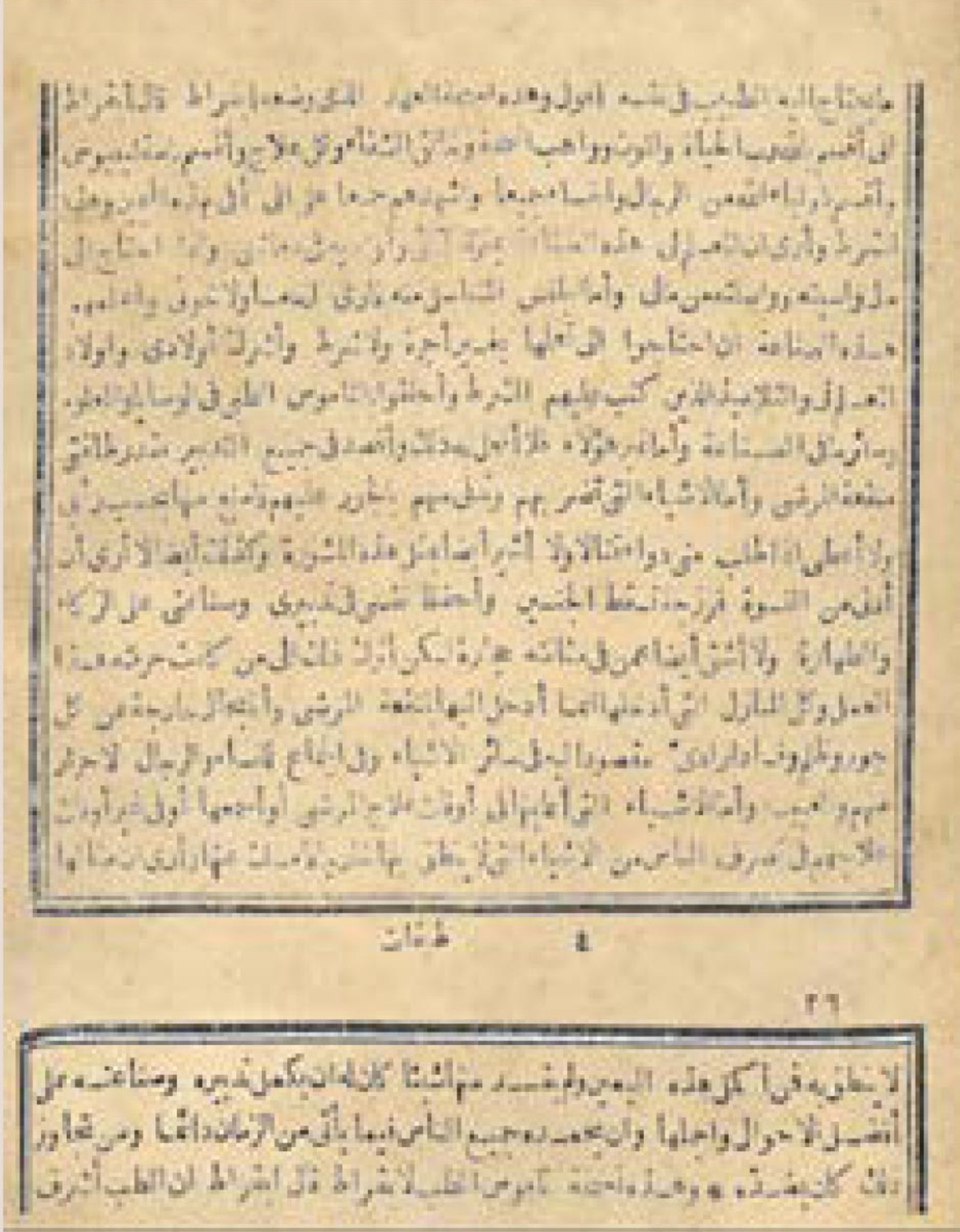
öğretmesi zaten bir gelenektir. Bu nedenle aile içinde yemin etmeyi gerektirecek bir durum söz konusu olamazdı. Hekimliğin aile dışı yabancılara öğretilmesinin asıl nedeni ise, Galen'e göre, hekimlik sanatını öğrenmek isteyen aile mensuplarının sayısının her geçen gün azalıyor olmasıydı. Bir mukavele niteliği taşıyan bu yeminle, yeni hekimlerin ödevleri belirlenir ve hocasına göstermesi gereken ahlâkî duruş ve diğer teminatlar da ortaya konurdu.

İslâm döneminde hekimlik yemini

İslâm kaynaklarında Bokrat, Bukrâtîs, İbukrât gibi isimlerle anılan Hipokrat hakkında Müslümanlar köklü bir görüşe sahiptirler. Nitekim Hipokrat Yemini, "el-Ahd" veya "el-Eymân" olarak kabul görmüş ve 9. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. İslâm hekimleri, Hipokrat'ı ilki Asklepios, sonuncusu Câlînûs (Galen) olan sekiz tıp üstadı arasında görmektedir. Kadim hekimlik geleneğini İskenderiye'de sürdüren Müslümanlar, orada şekillenen tıp anlayışına belli ölçüde bağlı kalmışlar ve Hipokrat'ın şahsiyetini bu anlayış

Hipokrat ve Hekim Yemini tercümesi (İcâzetten Diplomaya Enver Beşinci Arşivi)

İbn Ebî Usaybi'a'nın 'Uyûnu'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etibbâ adlı eserindeki hekimlik yemin metnine ait bölüm.¹

içinde tasavvur etmişlerdir. Bu gelenek daha sonraki dönem İslâm toplumlarında da sürdürülmüştür. Adnan Terzioğlu, Selçuklular döneminde 12. yüzyılda muhtesiplerin muayenehane açacak hekimleri sınava tâbi tuttuğu ve sınavda başarılı olan hekime muhtesip tarafından Hipokrat Yemini benzeri bir hekim yemini yaptırıldığını belirtmektedir.

Çağdaş seküler yemin örnekleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, 1925'te İstanbul Dârülfünûn Tıp Fakültesi'nde kullanılmış olan and metninde kutsala yer verilmemesi yanında, hekim yeminlerinin toplumla sözleşme boyutu ve hekimlik sanatının yöneldiği hastalar gibi temel hususlara da hiç değinilmemiş olması açısından dikkat çekicidir. Bunun yerine yemin metninde "Cumhuriyet umdelerine" bağlılık öne çıkarılmıştır, ki bu da yeni kurulan Cumhuriyet idaresinin her alanda "yeni" bir yol seyretme arzusunun bir neticesi olarak değerlendirilebilir.

Söz konusu kısa yemin metni şu şekildedir:

"Mesleğimin fezâil ve şerefine ve kavâid-i san'ata mugâyir ef'âli işlemeyeceğime ve hayâtımı

İSLÂM DÜNYASINDA HEKİM YEMİNİ

İbn Ebî Usaybia'nın *Uyûnu'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etibbâ* adlı eserinde hekim yemini şu şekildedir:

"Hippokrates şöyle dedi: Yaşamın ve ölümün Rabbi, sağlığın bahşedicisi, şifanın ve her türlü tedavinin yaratıcısı olan Allah'a yemin ederim. Yine Asklepios üzerine, erkeklerden ve kadınlardan Allah'ın dostlarının hepsinin üzerine yemin ederim ve onların hepsi şahit olsunlar ki: Bu yemine, bu şarta bağlı kalacağım.

Bu sanatı bana öğreten kişiyi atalarımın aynı mertebede göreceğim, kazancımı onunla paylaşacağım ve mala ihtiyaç duyduğunda malımı onunla bölüşeceğim. Onun soyundan gelenleri kardeşlerimle eş tutacağım ve öğrenmeye ihtiyaç duyduklarında bu sanatı onlara ücretsiz ve şartsız olarak öğreteceğim. Evlatlarımla, bana bu sanatı öğretenlerin evlatlarıyla ve bu meslekte bulunan talimatlar, bilgiler vesair hususlar hakkında hekimlik kurallarına yazılı sözleşmeyle bağlı olan ya da ona and içen öğrencilerle paylaşacağım.

Bütün yaşamımda gücümün yettiği kadar hastaların iyiliği için uğraşacağım. Onlara acı ve zarar verecek ve

kendilerine kötülük yapmaya götürecek şeylerden engellemeye çalışacağım. Benden öldürücü bir ilâç istendiğinde vermeyeceğim ve buna buna benzer bir yol göstermeyeceğim. Aynı şekilde gebe kadınların cenini düşürmeleri için ilâç vermeyeceğim.

Tedavimde ve sanatımda dürüstlük ve saflığımı korumaya dikkat edeceğim. Mesanesinde taş olan kimseleri ameliyat etmeyerek ve bu işi ehline bırakacağım. Girdiğim her eve, ancak hastaların yararı için gireceğim; kasıtlı kötülük, haksızlık ve bozgunculuk, ister hür ister köle olsun kadınlarla (yahut erkeklerle) cinsellik konusunda bu yöneltecek şeylerin dışında kalacağım. Hastaların tedavisi sırasında veya bunun dışında gördüğüm veya işittiğim şeyleri, tedavi vakitleri dışında da, insanların alenen konuşulmayacak davranışlarını konuşmaktan kaçınacağım. Bu yemini kim tamamlarsa, bir şeyini bozmazsa (eksik bırakmazsa) onun tedavi yöntemi ve sanatı en iyi ve en güzel şekilde tamamlanır. Gelecekte bütün insanlar onu över. Bunu (bu sınırları) kim aşarsa bu özelliklerin zıddı olur."

Ülkemizde de Türk Tabipleri Birliği, 2017 yılında Dünya Tabipleri Birliği tarafından Chicago'da alınan genel kurul kararına uyarak, Hipokrat Yemini'nin tüm ülke çapında "Hekimlik Andı" olarak kabulüne ve yeminin Türkiye'deki tüm hekim adayları tarafından kullanılacağına karar vermiştir.

san'atının muktezeyâtına hasrettikçe mesleğime müteferri' 'ulûm ve fûnûnun terakkîsine elimden geldiği kadar çalışacağıma ve Cumhuriyet 'umdelerine sâdik kalacağıma yemin iderim.“

Dünya Tabipler Birliği'nin yemin metninde hekimlerin kendilerini insanlığa hizmete adayacağı, hastanın sağlığına her zaman öncelik verileceği ve onuruna saygı gösterileceği, hekimlik görevi ile hasta arasına yaş, hastalık, engellilik, inanç, etnik köken, cinsiyet, milliyet, politik düşünce, ırk, cinsel yönelim, toplumsal konum ya da başka herhangi bir özelliğin girmesine müsaade edilmeyeceği, hastanın mahremiyetinin her koşulda muhafaza edileceği, tıbbî bilginin kötü niyetlerle kullanılmayacağı gibi hususlara özellikle vurgu yapılmaktadır.

Ülkemizde de Türk Tabipleri Birliği, 2017 yılında Dünya Tabipleri Birliği tarafından Chicago'da alınan genel kurul kararına uyarak, Hipokrat Yemini'nin tüm ülke çapında "Hekimlik Andı" olarak kabulüne ve yeminin Türkiye'deki tüm hekim adayları tarafından kullanılacağına karar vermiştir. Günümüzde Hipokrat Yemini tıp fakültelerinde

Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Dârülfünûn Tıp Fakültesi'nin 1925 yılına ait yemin metni. (HPAM6533)

hâlâ kullanılmaktadır, ancak bu metin aslıyla aynı değildir. Birçok tıp fakültesi, genellikle Hipokrat Yemini'ni temel alan kendi okullarının değerlerini yansıtan anlayışla kendilerine mahsus yeminlerini oluşturmaktadır.

Günümüzde İslâmî hekim yeminleri

Bugün dünyada tek yemin metni Dünya Tabipleri Birliği tarafından düzenlenmiş olan değildir. Farklı hassasiyetlerle hazırlanmış metinler de söz konusudur. Nitekim Birinci Uluslararası İslâm Tıbbi Konferansı'nda (Kuveyt 1981) kabul edilen yemin metni Allah'ın adıyla başlamakta, sonunda yine Allah Teâlâ şahit gösterilmektedir. Yemin metninde mesleğin icrasının İslâm dini esaslarına uygun olarak gerçekleşmesi gereğine vurgu yapılmaktadır. Yine Kuzey Amerika İslâmî Tıp Birliği'nin (Islamic Medical Association) 1976 yılında, Newark New Jersey'deki 9. yıllık resepsiyonunda sunulmuş ve 1977'de 10. yıllık resepsiyonunda "Müslüman Hekimin Yemini" olarak resmi olarak kabul edilmiş metin de benzer hassasiyetlere göre düzenlenmiştir. Söz konusu yemin metni Allah'a hamd ve övgülerle başlamakta, Allah'ın birliği vurgulanmakta, Allah'ın en büyük lütuflarından biri olarak insan yaşamının muhafazasının esas alındığı, ayrıca "fakir veya zengin, akıllı veya cahil, Müslüman veya gayrimüslim, siyah veya beyaz" ayırt etmeksizin insanlığa sabır ve hoşgörü ile hizmet edileceği belirtilmektedir. Yemin, Mâide Sûresi'nin 32. âyetiyle son bulmaktadır: "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır."

Babası Said N. Hacibeyoğlu'ndan ilaç yapma ve eczane açması öğütünü alan oğlu Tevfik Efendi'nin 1940'ların sonlarında kurduğu Lokman İlaç ve Sağlık Hizmetleri Şirketi'nin ücretsiz olarak dağıttığı Hippocrate Yemin görseli. (İcâzetten Diplomaya Enver Beşinci Arşivi)

Kaynakça:

- Debbağoğlu, Ahmet; Kara, İsmail, "Keffaret", *Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1980.
- Beşinci, Enver, *İcâzetli Hekim Diplomalı Doktor*, İstanbul: TK Yayınları, 2024.
- Calendars, Kendrick Pritchett, "Months in Dorian", *American Journal of Archaeology*, 50/3 (Temmuz-Eylül 1946), ss.358-360.
- Diri, Feyza; Diri, Bülent, "Hammurabi Kanunlarındaki Tıbbi Müdahaleden Doğan Cezai Sorumluluklar Hakkında Değerlendirmeler", *OANNES Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6/1, Mart 2024.
- Songur, Haluk; Saygın, Tuba, "Şifahaneden Hastaneye", *Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi*, 1/19, 2014.
- İlgili, Önder; Şahinoğlu, Serap; Acıduman, Ahmet; Tuzcu, Kemal; Şems, Şehriyar, "İslam Dünyasında Hekim Andı Uygulaması ve Hipokrat Andının İzleri (İslam Dünyasında Hekim Andı)", *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6/3, 2016.
- Karaman, İhsan, "Hasta saygınlığı ve mahremiyet kuralları üzerine", *Fikriyat*, 5 Mart 2018.
- Öztürk, Recep, "Hekimlik yemini içeriği: Evrensel bir metin var mı? Yemin yasal zorunluluk mu?", *Tıp Tarihi ve Deontoloji*, 2023 / 2 SD.
- Gökhan, Halil (ed), *Tıbbın Babası Hipokrates*, Merck Sharp&Dohme, İstanbul, 2001

Dipnotlar:

- 1 Önder İlgili, Serap Şahinoğlu, Ahmet Acıduman, Kemal Tuzcu, Şehriyar Şems, "İslam Dünyasında Hekim Andı Uygulaması ve Hipokrat Andı'nın İzleri (İslam Dünyasında Hekim Andı)", *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6/3, ss.139-140, 2016.